

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім.Г.С.СКОВОРОДИ

На правах рукопису

МАНЖЕЛІЙ Наталія Михайлівна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СІЛЬСЬКИХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ КОМПЛЕКСІВ
"ШКОЛА-ДИТЯЧИЙ САДОН"

ІЗ.00.01. - теорія та історія педагогіки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків - 1995

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Полтавському державному педагогічному інституті ім.В.Г.Короленка

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Бойко Алла Микитівна

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор
Кузь Володимир Григорович
кандидат педагогічних наук, доцент
Титаренко Людмила Іванівна

Провідна організація - Київський міжрегіональний інститут
удосконалення вчителів ім.В.Грінченка.

Захист дисертації відбудеться "11" лютого 1995 р.
о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
К.ІІЗ.24.02 у Харківському державному педагогічному університеті
ім.Г.С.Сковороди /ЗІО166, м.Харків, вул.Блхера, 2/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотечі Харківського
державного педагогічного університету ім.Г.С.Сковороди.

Автореферат розісланий " ___ " _____ 1995 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Т.Золотухіна

С.Т.Золотухіна

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00777124 (S)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження.

Становлення незалежної України значною мірою залежить від здійснення соціально-економічних аграрних реформ і нерозривно пов'язане з розбудовою сільської школи, що була й залишається найбільш масовим загальноосвітнім навчальним закладом у державі. Саме тому так гостро стоїть питання пошуків нових шляхів підвищення ефективності педагогічного процесу в сільських навчально-виховних закладах. Одним із них є організація навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

У нинішній час комплекси "школа-дитячий садок" не реалізують своїх педагогічних можливостей, загально визнаним є низький рівень вихованості й успішності дітей у сільських малокомплектних дошкільних закладах і школах. Причини такого стану не тільки в соціально-економічній нестабільності села, а передусім у відриві виховання від соціальної дійсності, в тому, що у системі комплексу, як правило, недостатньо організовується педагогічно доцільна взаємодія всіх суб'єктів виховання. За даними нашого дослідження, понад 70% вчителів і вихователів зазначили, що запобігти негативним впливам середовища, підвищити педагогічний процес у навчально-виховному комплексі /НВК/ можна завдяки інтегрованим і диференційованим спільним зусиллям. Однак педагоги комплексів та інші суб'єкти виховання не володіють засобами цілеспрямованої організації взаємодії, не досягають цілісності педагогічного процесу, не ознайомлені з тими факторами, що мають вирішальне значення для функціонування сільських навчально-виховних закладів.

Унаслідок цього школа й дитячий садок не виступають системоутворюючою ланкою комплексу. Аналіз практики показує, що функціонування НВК переважно залежить від рівня розвитку господарства,

на території якого вони знаходяться, культури, настрою, доброї волі його керівництва до співробітництва.

Вихід із такого становища вбачаємо у створенні в системі навчально-виховного комплексу педагогічно організованого середовища, з одного боку, для забезпечення успішного навчання дітей, формування в дошкільників і молодших школярів доброти, чесності, поваги до старших, почуття товарищескості, прилучення їх до національних і загальнолюдських цінностей, а з іншого – цілеспрямованого впливу на економічне й культурне життя мікрорегіону.

Проблеми теорії та практики функціонування різних типів навчально-виховних комплексів знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних педагогів. Вони творчо розроблялися вченими І.І.Августевичем, А.М.Войко, Б.З.Вульф'євим, Є.Б.Євладовою, В.К.Коровіною, М.М.Плоткіним, В.І.Ширінським, В.Г.Ципурським та ін.

Для нашого дослідження важливе розкриття соціально-педагогічних основ взаємодії в системі комплексу /Є.В.Бондаревська, В.Г.Бочарова, В.С.Ільїн, Г.С.Корда, В.Г.Кузь, В.Д.Семенов, Г.М.Філонов та ін./; цілісності й наступності в діяльності дитячого садка й початкової школи /Д.Б.Ельконін, О.В.Запорожець, З.Н.Борисова, Г.О.Льблінська, В.Я.Ликова, О.П.Усова, М.М.Под'яков/; гуманізації взаємин, діяльності й спілкування дітей /Л.І.Божович, А.І.Давидчук, Т.А.Дорохова, І.С.Дьоміна, Д.Б.Ельконін, С.Т.Якобсон/; психолого-педагогічних аспектів функціонування сільських малокомплектних шкіл і дитячих садків /А.В.Алексєєв, В.Г.Арсьонов, А.Є.Кондратенков, О.Я.Савченко, Г.В.Суворова, Л.І.Титаренко та інші/.

Принциповими для розробки проблеми є питання оновлення змісту освіти та забезпечення інноваційних технологій педагогіч-

ного процесу, зокрема його етнізації /Ю.Д.Руденко, З.О.Сергійчук, М.Г.Стельмахович/, диференціації та інтеграції /Ю.З.Гільбук, С.В.Васильєва, В.І.Загвязінський, С.І.Коробко, В.Р.Ільченко, О.Я.Савченко, І.Є.Унт та інші/.

Теорія й практика функціонування педагогічних комплексів "школа-дитячий садок" останнім часом збагатилися дослідженнями їх окремих аспектів: організаційно-педагогічних основ /І.С.Дьоміна, З.П.Плохій, Н.В.Горбунова, Т.В.Френкель, М.І.Руденко/, діяльності і спілкування дітей у різновіковому колективі /В.Г.Кузь та ін./, організації позаурочної діяльності школярів /Г.В.Трішневська та ін./ . Однак педагогічні умови функціонування навчально-виховних комплексів спеціально не досліджувалися.

Таким чином, об'єктивна потреба практики в обґрунтуванні ефективних умов функціонування навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" та недостатня теоретична розробленість цієї проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: "Педагогічні умови функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

Об'єктом дослідження є процес функціонування навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

Предмет дослідження - педагогічні умови функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

Мета дослідження - виявлення, науково-теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

У зв'язку з поставленою метою вихідною стала гіпотеза про те, що ефективності педагогічного процесу у системі навчально-виховного комплексу "школа-дитячий садок" можна досягти за таких

умов:

- спеціально організованої взаємодії у системі НВК;
- наступності і цілісності у навчально-виховному процесі

комплексу;

- єдності інтеграції та диференціації у технології створення педагогічно організованого середовища.

Відповідно до поставленої мети і висунутої гіпотези визначені такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичний аспект проблеми та сучасний її стан, вивчити передовий і масовий досвід функціонування педагогічних комплексів, розкрити їх сутність і структуру.
2. Науково обґрунтувати сільський навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок" як педагогічно організоване середовище.
3. Визначити ефективні педагогічні умови функціонування НВК "школа-дитячий садок".
4. Розробити методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в системі педагогічного комплексу.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, філософські положення про взаємозв'язок, взаємодію та взаємозумовленість явищ і процесів, їх системний аналіз, концепція цілісного підходу до навчання і виховання, ідеї про провідну роль відносин, діяльності й спілкування у формуванні особистості дитини.

Теоретичну основу дослідження становлять праці, які розкривають науково-теоретичні основи загального розвитку особистості в системі навчально-виховного комплексу /В.М.Алфімов, А.М.Бойко, В.Г.Бочарова, М.П.Гузик, О.А.Захаренко, Г.С.Корда, В.Г.Кузь, В.Д.Семенов, В.І.Ширінський та ін./; концептуальні висновки й

узагальнення щодо взаємозв'язку і взаємообумовленості формування особистості дитини, єдності виховання і самовиховання, організації її саморозвитку; наукові положення педагогів і психологів з проблем наступності і цілісності у вихованні і навчанні дітей, інтеграції та диференціації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі.

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези у роботі використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: вивчення й історико-логічний аналіз педагогічної, психологічної та філософської літератури; педагогічне спостереження, усне і письмове опитування, аналіз педагогічної документації; педагогічний експеримент, цілеспрямоване конструювання передового педагогічного досвіду. Використання цих методів дозволило, по-перше, забезпечити необхідний обсяг емпіричних даних; по-друге, одночасно вивчати всебічну взаємодію всіх компонентів комплексу; по-третьє, об'єднати експериментальну і дослідницьку роботу; по-четверте, оперативно перевіряти на практиці одержані результати.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок", науковій розробці організаційно-функціональної моделі педагогічного комплексу; розширенні теоретичних уявлень про педагогічні аспекти функціонування НВК /виявлені історичні етапи розвитку, розкрита сутність, визначені їх характерні ознаки, основні суб'єкти виховання в системі комплексу та рівні взаємодії/.

Особистий внесок автора полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні й розкритті засобів забезпечення педагогічних умов

функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

Практичне значення дисертації полягає в розробці "Положення про навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок", методичних рекомендацій для практичних працівників НВК, дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл. Матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі педінститутів при підготовці вчителів початкових класів та вихователів дитячих садків, у інститутах післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; якісним і кількісним аналізом фактів, явищ і залежностей, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих і взаємоперевіряючих методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, меті й завданням.

Апробація та впровадження результатів дослідження.

Основні положення і результати дослідження доповідалися і обговорювалися на щорічних науково-практичних конференціях, на засіданнях кафедри педагогіки Полтавського педінституту, на Всеукраїнській науково-практичній конференції /м.Тернопіль, 1991р./, Міжнародній науковій конференції /м.Волгоград, 1992 р./, Всеукраїнських науково-практичних конференціях /м.Полтава, 1991,1993, 1995 рр./, у процесі читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації вчителів і вихователів сільських навчально-виховних комплексів.

Виконане дослідження було частиною цільової комплексної регіональної програми "Сільські навчально-виховні заклади Полтавщини", яка розроблялася за нашою участю і співавторством.

На захист виносяться:

- характерні ознаки педагогічних комплексів /системність,

педагогічний взаємообмін, повна керованість взаємокорисною діяльністю, педагогізація спільних зусиль всіх суб'єктів взаємодії/;

- педагогічні умови функціонування навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок": організаційно-педагогічні /спеціально організована взаємодія у системі комплексу/; змістовно-структурні /наступність і цілісність у навчально-виховному процесі педагогічного комплексу/; організаційно-технологічні /єдність інтеграції та диференціації у технології створення педагогічно організованого середовища/;

- комплекс засобів забезпечення педагогічних умов функціонування навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок".

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми, визначаються об'єкт, предмет, мета, формулюється гіпотеза, розкриваються завдання та методи дослідження, його наукова новизна, теоретична і практична значущість, вказуються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі - "Педагогічна сутність функціонування навчально-виховних комплексів" - розглядається генезис різних типів комплексів, характеризується їх сутність і структура, організація і зміст роботи; розкриваються соціально-педагогічні аспекти функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" як педагогічно організованого середовища; науково обґрунтовується організаційно-функціональна модель навчально-виховного комплексу, характеризуються основні його ознаки, загальні та специфічні умови функціонування.

Сучасні навчально-виховні комплекси пройшли довгий шлях свого розвитку. Перші дані про комплекси "школа-дитячий садок"

відносяться до 1908 року, коли в м. Києві, при Фребелівському педагогічному інституті було створено об'єднання, до якого входили: дитячий садок, початкова школа, дитячий притулок, педагогічна амбулаторія. Діяльність такого комплексу забезпечувала досягнення значно вищих педагогічних результатів, єдність теорії та практики.

Одночасно С.Т. Шацьким було створено об'єднання "Сетлемент", пізніше - Першу дослідну станцію, які функціонували як педагогічні комплекси. Внаслідок педагогічної діяльності працівників цих закладів виникла і сформувалась система поглядів на школу як центр виховної роботи в районі її діяльності, який координує зусилля всіх виховних інститутів. Для Першої дослідної станції характерні тісні зв'язки і взаємодія з оточуваним середовищем.

Мережа закладів нового типу продовжувала розвиватись. Створена Академія соціального виховання, дитячі містечка, колонії і комуни, дослідні школи, школи повного дня функціонували також як педагогічні комплекси. Згідно з досліджуваном проблемов найдоцільнішим з науково-пізнавальної точки зору був досвід центральної дослідної школи в Полтаві, Київського, Одеського, Полтавського дитячих містечок. Ці дитячі містечка, як педагогічні комплекси, об'єднували декілька закладів для дітей різного віку: дитячі садки, школи I і II концентру, майстерні, клуби, бібліотеки.

У результаті історико-логічного дослідження діяльності "Сетлементу", дослідних шкіл, шкіл повного дня, шкіл-комун, дитячих містечок, навчально-виховних установ інтернатного типу тощо, ми дійшли висновку, що ці типи навчально-виховних закладів є прообразами сьогоденних навчально-виховних комплексів.

Проблеми, пов'язані зі змістом і функціонуванням НКВ, твор-

що розроблялися вченими І.І.Августевичем, А.М.Бойко, Б.З.Вульф-овим, М.М.Плоткіним та ін. У їхніх працях навчально-виховний комплекс обґрунтовується як соціально-педагогічна система, визначаються напрямки роботи, розглядаються особливості планування і самоврядування у єдиному колективі дітей і дорослих, доводиться необхідність спільної методичної роботи вихователів і вчителів, спеціалістів позашкільних закладів.

Навчально-виховний комплекс визначаємо як відносно новий тип школи, де на основі об'єднаних зусиль всіх суб'єктів виховання створюється педагогічно організоване середовище, яке максимально сприяє різнобічному розвитку особистості дитини.

На відміну від школи, яка може існувати без особливо широких зовнішніх зв'язків, НВК без них неможливий. Сутність НВК полягає у забезпеченні всебічного виховання і самовиховання особистості кожного школяра на основі спеціально організованих спільних зусиль внаслідок реалізації широких зовнішніх взаємозв'язків школи і регіону. У центрі уваги комплексу – дитина з її потребами, бажаннями, нахилами і можливостями.

Виникнення перших сільських НВК "школа-дитячий садок" припадає на початок 80-х років і пов'язане передусім з розв'язанням важливих соціально-економічних завдань, з необхідністю територіального закріплення молоді і збереження "неперспективних сіл" шляхом створення у них умов для життя молодих сімей і виховання в них дітей.

Соціально-педагогічні функції НВК "школа-дитячий садок" надзвичайно широкі. За певних умов вони дають змогу охопити суспільним вихованням усіх дітей у сільській місцевості, раціонально використовувати приміщення дошкільних закладів і шкіл, створювати можливості для зміцнення і використання матеріально-

технічної бази; ефективніше здійснювати проєкти адаптації й соціалізації дітей.

У системі педагогічного комплексу внаслідок спільних зусиль створється педагогічно організоване середовище, яке розглядається нами як спеціально організована, творча, морально-естетична взаємодія всіх суб'єктів виховання, спрямована на всебічне формування особистості і забезпечення культурного розвитку села.

Дослідження показало, що у невеликих селах НБК - центр духовного життя і відродження національної культури народу. При належній організації взаємодії наявність у селі навіть невеликого педагогічного колективу дозволяє покращити якість виховної роботи, мобілізувати батьків і все населення на здійснення трудового, фізичного, естетичного виховання дітей, активізувати діяльність громадськості, трудових колективів, бібліотеки, сільських Будинків культури, які входять у систему педагогічного комплексу.

Педагогічний комплекс "школа-дитячий садок" відкритий не тільки для зовнішніх впливів, вивчає і враховує їх у своїй роботі, а й впливає на оточуюче середовище. Саме він, як показало дослідження, забезпечує підвищення рівня навчально-виховного процесу, посилює виховний вплив на соціокультурний розвиток села, дозволяє зблизити людину і соціум, забезпечує їм педагогічно доцільний взаємовплив і гуманістичну спрямованість. НБК сприяє подоланню в педагогіці вузько професійного підходу до особистості і її формування у відносно замкнених системах /дитячого садка, школи/, переконливо доводить необхідність спеціально організованих спільних зусиль педагогічно організованого середовища для здійснення навчально-виховного процесу в перехідних умовах.

При обґрунтуванні організаційно-функціональної моделі в дослідженні виділяється як системоутворююча ланка НВК початкова школа і дитячий дошкільний заклад. Навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок", як педагогічна система, складається з декількох підсистем: дитячого садка, малокомплектної початкової школи та інших суб'єктів виховання регіону. Однак у системному розгляді ми сприймаємо НВК не як суму двох компонентів і автономних одиниць, не як ізольовані об'єкти, а як цілісне багатокомпонентне утворення /дошкільний заклад, школа, батьки, трудові колективи, культурологічні, громадські організації/ у їх цілеспрямованій взаємодії.

Організаційно-функціональна модель навчально-виховного комплексу характеризується, як показує дослідження, такими ознаками, як: а/ системність /навчально-виховний комплекс розглядається як педагогічна система, що складається з декількох підсистем, має мету, певні компоненти, їх характеристику/; б/ педагогічний взаємообмін /у цей процес включається школа, дошкільний заклад, культурно-освітні заклади, сім'ї дітей, трудові колективи, громадськість. У системі соціальних інститутів комплекс "школа-дитячий садок" виступає як педагогічний центр/; в/ повна керованість взаємокорисною діяльністю, що забезпечує ефективність функціонування педагогічного комплексу, стабільність його роботи, досягнення високих результатів; г/ педагогізація спільних зусиль у діяльності дитячого садка, школи, сім'ї, трудових колективів, культурно-освітніх закладів, громадськості.

Організаційно-функціональна модель реалізована в розробленому "Положенні про навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок", що дозволило цілеспрямовано конструювати передовий педагогічний досвід функціонування НВК.

На основі логіко-теоретичного аналізу наукової літератури обґрунтовується педагогічна обумовленість, яка визначається як спеціально організоване функціонування навчально-виховних комплексів, обмежене й забезпечене певними педагогічно доцільними умовами. Педагогічні умови розглядаються нами по-перше, як обставини, від яких залежить функціонування навчально-виховного комплексу; по-друге, як фактори і правила успішної життєдіяльності всієї педагогічної системи; по-третє, як вимоги, що повинні задовільнити педагоги, громадські організації, органи народної освіти, інші керівники регіону з метов забезпечення високої ефективності педагогічного процесу НВК.

На основі виявлених ознак педагогічних комплексів та обґрунтованої моделі, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду діяльності різного типу педагогічних комплексів визначаються загальні умови їх функціонування: зовнішні, внутрішні, соціальні, власне педагогічні, об'єктивні, суб'єктивні. Подальший порівняльний аналіз, цілеспрямоване конструювання передового педагогічного досвіду дозволили обґрунтувати специфічні умови їх ефективного функціонування: 1/ організаційно-педагогічні умови, головнею з яких є спеціально організована взаємодія у системі комплексу; 2/ змістовно-структурні умови - наступність і цілісність у навчально-виховному процесі дошкільного закладу і початкової школи, а також у діяльності всіх компонентів комплексу; 3/ організаційно-технологічні умови - єдність інтеграції та диференціації у технології створення педагогічно організованого середовища.

У другому розділі "Педагогічна обумовленість функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" розкриті та експериментально перевірені педагогічні умови

ефективного функціонування навчально-виховних комплексів та засоби їх забезпечення. Визначені види, рівні, ознаки взаємодії, форми і види діяльності для забезпечення наступності й цілісності педагогічного процесу, інтеграції та диференціації в системі НВК.

Для проведення дослідної роботи були відібрані по чотири навчально-виховні комплекси Решетилівського і Кобеляцького районів Полтавської області. Всього дослідженням охоплено - 80 дошкільників, 165 учнів, 47 вчителів і вихователів. Формуючому експерименту передував констатуючий, у ході якого визначено стан функціонування сільських НВК "школа-дитячий садок", на основі порівняльного аналізу обґрунтований вибір експериментальних та контрольних комплексів. У ролі експериментальних були представлені НВК /с.Долина, с.Шкурупії Решетилівського району, с.Коваленківка, с.Марківка Кобеляцького району/, як контрольні бралися /с.Братешки, с.Лобачі Решетилівського, с.Білоконі, с.Василівка Кобеляцького районів/.

Слід зазначити, що визначені педагогічні умови вивчалися і в реальній практиці забезпечували ефективне функціонування навчально-виховних комплексів лише у тісній єдності.

Однією із специфічних умов функціонування сільських НВК "школа-дитячий садок" є спеціально організована взаємодія - складне педагогічне явище, що характеризується одночасністю взаємодійчих сторін і взаємообумовлених змін. Без цілеспрямованої взаємодії організація навчально-виховного комплексу як педагогічного явища неможлива. Тому у процесі експерименту передусім були визначені основні суб'єкти педагогічно доцільної взаємодії. Це педагоги, батьки, працівники культурно-освітніх закладів, трудові колективи, громадськість і населення села.

Експериментальна робота показала, що суб'єкти взаємодії значно підвищують свій виховний потенціал у системі НВК, тобто у педагогічно організованому середовищі. У звичайному середовищі вони взаємодіють розрізнено, стихійно, від випадку до випадку. Якщо всі виховні функції прийняти за 100%, то, за результатами спостереження, вивчення планів спільної діяльності, у порівнянні з їх реалізацією, конкретні виховні функції у педагогічно організованому середовищі становлять: батьків - 25% / у звичайному - 16%/, культурно-освітніх закладів - 11% /у звичайному - 4%/, трудових колективів - 8% /у звичайному - 3%/, "школа-дитячий садок" - 40% /у звичайному - 70%/. Отже, у педагогічно організованому середовищі виховний потенціал всіх суб'єктів взаємодії яскраво проявляється і реалізується.

При цьому вихователі дошкільного закладу і вчителі початкової школи частину своїх виховних функцій /керівництво гуртками, організацію свят, виставок, проведення екскурсій, конкурсів, змагань, ярмарок, аукціонів/ перекладають на інших суб'єктів виховання, що сприяє вищій результативності виховного процесу. Педагоги мають змогу більше уваги приділити вихованню дітей, проводити виховну роботу як з батьками, так і серед населення.

У дослідженні розкриті ознаки взаємодії, виявлені три її рівні. Як критерії рівнів взаємодії бралися: постійність, стабільність та послідовність. На цій основі визначені й охарактеризовані такі рівні взаємодії: I рівень /елементарний/ співпорядкування; II рівень /високий/ співробітництво; III рівень /вищий/ співтворчість /по Бойко А.М./.

Проведена робота дозволила зробити висновок, що лише взаємодія всіх суб'єктів виховання на рівні співробітництва і співтворчості є організаційно-педагогічною умовою ефективного функ-

ціонування навчально-виховного комплексу і забезпечує створення педагогічно організованого середовища.

У процесі конструювання передового педагогічного досвіду взаємодія на рівні співробітництва і співтворчості забезпечувалась на основі діагностики мікрорегіону, внаслідок чого були виявлені всі можливості суб'єктів виховання. Потім був складений і реалізований єдиний план навчально-виховної роботи у системі комплексу. У результаті спільної діяльності було зафіксовано зниження деструктивного впливу середовища, активну його педагогізацію для навчальної, ігрової, трудової діяльності дітей різного віку, відродження національно-духовної культури села. При проведенні масових заходів враховувалася специфіка соціального середовища, економічні і духовні потреби жителів села. Чітко визначалися мета і завдання, забезпечувалися можливості, вільний вибір, участь кожного, залучалися до активної діяльності діти і дорослі.

У багатьох експериментальних комплексах "школа-дитячий садок" спільними зусиллями створювались музеї народознавства, які стали осередком патріотичного виховання дітей і батьків, центром пропаганди кращих виховних традицій українського народу.

З метов забезпечення єдності у діяльності всіх суб'єктів НКВ складалися багатосторонні угоди про спільну роботу педагогів і працівників сільського Будинку культури, колективних сільсько-господарських підприємств з питань трудового, морально-естетичного виховання дітей, формування їх національної свідомості. Один раз у півроку на нарадах підводились підсумки і вносились корективи у програму спільної діяльності, що дозволяло керувати педагогічно доцільнов взаємодією.

Внаслідок експериментальної роботи, після цілеспрямованого

констрування передового педагогічного досвіду і його поширення нами зафіксоване переконливе збільшення чисельності комплексів з високим і вищим рівнем взаємодії від 26% до 64%.

Бся діяльність комплексу спрямована на підвищення ефективності навчально-виховного процесу, що забезпечується передусім на основі наступності і цілісності в його функціонуванні. Наступність розглядається нами як встановлення внутрішніх зв'язків у змісті навчання й виховання, методах педагогічного керівництва, формах організації дітей і дорослих.

Для об'єктивного визначення цієї умови, шляхів і засобів її забезпечення в практиці педагогічних комплексів було проведене поетапне спостереження, усні та письмові опитування, аналіз педагогічної документації. Внаслідок цього виявлено, що значна частина вихователів і вчителів недостатньо обізнана з проблемою наступності. Педагоги школи й дитячого садка працювали неузгоджено, відокремлено, тому наступності й цілісності в навчально-виховному процесі вони об'єктивно не могли досягти, що виявлялось у необізнаності педагогів з програмами школи й дитячого садка, ігноруванні вимог до навчально-виховного процесу в цих закладах, зокрема, знаннях і вміннях дітей попереднього й наступного вікових етапів, низькому рівні підготовки дітей до школи та успішності учнів.

У процесі дослідження спланована й реалізована система науково-теоретичної та практично-методичної роботи. Під час інформаційно-пояснювальної діяльності організовувалась активна робота в рамках спеціальних семінарів, проводились бесіди, здійснювалось ознайомлення педагогів з можливими джерелами знань. Використовувались як традиційні засоби співробітництва, так і інноваційні форми, серед них: проблемні столи, динамічні та твор-

чі групи, творчі лабораторії, методичні аукціони. Відвідувалися заняття і уроки, проводилися спільні педагогічні ради, спільні батьківські збори, спільні виховні заходи.

Дослідницькі зусилля спрямовувалися на забезпечення наступності й цілісності у взаємодії всіх суб'єктів, тобто у зовнішніх зв'язках, що поступово ускладнювалися й збагачувалися. Внаслідок такої послідовної взаємодії досягалася цілісність педагогічного процесу, яка розглядалася як сукупність процесів, що організують дитячий садок, школа, сім'я, трудові колективи, громадськість.

Проведена робота дала підстави стверджувати, що використання цих засобів забезпечувало наступність і цілісність у змісті і структурі комплексу, що сприяло підвищенню ефективності навчально-виховного процесу у НВК, підвищенню рівня підготовки дітей до школи, успішності учнів початкових класів /на 14% зростає кількість учнів, що навчаються на "відмінно", на 25% - тих, що навчаються на "відмінно" і "добре"/.

У ході експериментальної роботи було виявлено, що педагогічна взаємодія, наступність і цілісність потребують певної технології їх забезпечення. Передусім була звернена увага на те, що підвищення результативності виховного процесу в системі НВК поряд з об'єднанням зусиль всіх суб'єктів виховання потребує їх абстрагування. Тому єдність інтеграції та диференціації в технології створення педагогічно організованого середовища розглядалася як організаційно-технологічна умова функціонування НВК.

Обґрунтовано традиційні та нові засоби забезпечення цієї умови, зокрема інтегративно-диференційовані дні. Їх тематика, мета і завдання визначалися спільно вихователями і вчителями, батьками, культосвітніми працівниками, громадськістю на основі аналізу програм і виховних можливостей регіону. Проводилися пере-

важно "народознавчі", "мовні", "математичні", "краєзнавчі" дні.

Інтегративно-диференційовані дні створювали передумови для об'єднання всіх виховних можливостей комплексу з метов різнобічного розгляду дітьми певних об'єктів, явищ і процесів, формування у них доброти, товариськості, дисциплінованості, збагачували навчальне спілкування і співробітництво дітей різного віку і дорослих. Особливо важливими при цьому були: правильний вибір теми, розробка детального плану проведення, визначення конкретних завдань кожному учасникові. До такої форми роботи залучались батьки, культосвітні працівники, представники трудових колективів, громадськості, населення села.

Інтеграція та диференціація просліджувались у навчально-виховному процесі, в спільній діяльності дошкільників і школярів, дітей і дорослих. Значна увага надавалась проведенню спільних занять з ліплення, конструювання, образотворчого мистецтва, фізичного виховання. Молодші школярі брали шефство над дошкільниками, спільно проводили трудові десанти, вечори казок, екскурсії, ярмарки, концерти. Використовувались різні форми співробітництва, які сприяли об'єднанню всіх зусиль, визначались конкретні завдання з урахуванням особливостей і можливостей кожного учасника. Повній реалізації виховних можливостей усіх суб'єктів комплексу сприяло спільне проведення "Свята Врожаю", Різдва, Дня Матері, Івана Купала тощо.

Відчутні зміни відбулися у формуванні моральних якостей дітей. За критерії оцінки вихованості ними бралися такі якості: "доброта", "товариськість", "дисциплінованість". До кожного з них були розроблені показники, які дозволили переконливо показати наявність чи відсутність вказаних якостей.

Внаслідок забезпечення всіх названих умов зростає ефектив-

ність навчально-виховного процесу, відповідальність всіх суб'єктів комплексу за майбутнє дітей.

У дисертації доводиться, що визначені педагогічні умови сприятимуть ефективності функціонування навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" при комплексному їх використанні; підкреслюється, що вищевказані умови /як найбільш результативні і доцільні в даній експериментальній роботі /не слід розглядати як виключно можливі.

Дослідження підтвердило висунуту гіпотезу і дає підстави зробити такі висновки:

Історико-логічний аналіз діяльності різного типу навчально-виховних закладів, зокрема, дитячих містечок, Першої дослідної станції, шкіл-комун, дитячих виховних установ інтернатного типу та ін., як прообразів тепер діючих навчально-виховних комплексів, вивчення передового і масового досвіду їх функціонування з початку ХХ ст. /Київський Фребелівський комплекс/ до теперішнього часу /навчально-виховні комплекси М.П.Гузика, О.А.Захаренка та інших педагогів-новаторів/ забезпечили визначення двох підходів до їх функціонування: перший - особистість і середовище і другий - середовище і особистість. У центрі сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" - особистість дитини та забезпечення педагогічно організованого середовища для її навчання, виховання і саморозвитку.

Суть НВК полягає у педагогічно доцільному об'єднанні і взаємодії всіх суб'єктів виховання в мікрореєоні: дитячого садка, школи, сім'ї, трудових колективів, культурно-освітніх закладів, громадськості, як його структурних компонентів. Внаслідок цього за певних умов створюється педагогічно організоване середовище для формування особистості дитини, що також позитивно впливає

на вирішення соціальних проблем села.

Науково обгрунтована організаційно-функціональна модель сільського навчально-виховного комплексу "школа-дитячий садок" характеризується такими виявленими у процесі дослідження ознаками: системність, педагогічний взаємообмін, повна керованість спільною взаємокорисною діяльністю, педагогізація спільних зусиль всіх суб'єктів виховання. Організаційно-функціональна модель і її втілення у процесі цілеспрямованого конструювання передового педагогічного досвіду показали, що функціонування сільських навчально-виховних комплексів "школа-дитячий садок" потребує певної педагогічної обумовленості.

Успішне функціонування навчально-виховних комплексів залежить від таких умов: соціальних, власне педагогічних, внутрішніх, зовнішніх, об'єктивних, суб'єктивних. Чим більша кількість їх забезпечена, тим вищою є результативність педагогічного процесу в системі навчально-виховного комплексу "школа-дитячий садок". Проведена робота дозволила серед названих умов виділити ті з них, які є специфічними для сільських педагогічних комплексів "школа-дитячий садок":

- спеціально організовану взаємодію в системі НВК /організаційно-педагогічну/;

- наступність і цілісність у навчально-виховному процесі педагогічного комплексу /змістовно-структурну/;

- єдність інтеграції й диференціації в технології створення педагогічно організованого середовища навчання, виховання й саморозвитку дітей /організаційно-технологічну/.

Цим дослідженням проблема функціонування сільських навчально-виховних комплексів, звичайно, не вичерпується. Допільним передусім вважаємо подальше вивчення проблеми підготовки педаго-

гічних кадрів до роботи в комплексах, питань управління й керівництва таким типом навчально-виховного закладу.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Педагогічні комплекси і об'єднання - основний потенціал оновлення системи народної освіти // Досвід і перспективи розвитку навчально-науково-педагогічних комплексів: Матеріали науково-практичної конференції. - Волгоград, 1992 /рос.мовою/. - С.165-168.

2. Педагогічні умови функціонування навчально-виховного комплексу "школа-дитячий садок" // Розбудова національної початкової школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Полтава, 1993. - С.46-48.

3. Підготовка студентів інституту до пропаганди знань з питань національної культури серед учнів початкових класів // Учитель національної школи: Матеріали науково-практичної конференції. - Тернопіль, 1992. - Ч.І. - С.207-208.

4. Педагогічні умови забезпечення наступності в роботі дитячого садка і школи з професійної орієнтації дітей // Організація трудового навчання і виховання у сучасній школі: Матеріали доповідей обласної навчально-методичної конференції. - Полтава, 1993. - С.64-66.

5. Особливості виховної роботи в педагогічному комплексі "школа-дитячий садок" // Теоретико-методичні основи формування громадянина України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Полтава, 1993. - С.137-139.

6. Положення про навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок". - Полтава, 1994. - 22 с.

7. Діяльність навчально-виховних комплексів "школа-дитячий

садок" //Цільова комплексна програма "Сільські навчально-виховні заклади Полтавщини". - Полтава, 1994. - С.10-17.

8. Навчально-виховний комплекс "школа-дитячий садок" - новий тип сільської школи //Проблеми сільських навчально-виховних закладів. - Полтава, 1994. - С.42-44.

9. Естетичне виховання у навчально-виховному комплексі "школа-дитячий садок" //Проблеми естетичного виховання та художньої освіти в системі професійної підготовки вчителів: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Полтава, 1995. - С.62-64.

А н н о т а ц и я

МАНЖЕЛИЙ Н.М. Педагогические условия функционирования сельских учебно-воспитательных комплексов "школа-детский сад".

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01. - теория и история педагогики, Харьковский государственный педагогический университет им.Г.С.Сковороды, Харьков, 1995.

В исследовании выявляются основные педагогические условия функционирования сельских учебно-воспитательных комплексов "школа-детский сад" в контексте средств их обеспечения. Теоретическое обоснование условий предопределило необходимость разработки и экспериментальной проверки организационно-функциональной модели учебно-воспитательного комплекса, выявления характерных признаков и уровней взаимодействия в системе комплекса, определения основных субъектов воспитания и характеристики педагогически организованной среды. Все это способствует повышению качества знаний и воспитанности детей, общей культуры сельского населения.

A n n o t a t i o n s

MANZHELY N.M. Pedagogical conditions of functioning rural teaching and educational complexes "school-kindergarten".

The scientific thesis for a Master Degree of Pedagogic Sciences 13.00.01 - theory and history of Pedagogics, Kharkov state Pedagogical University, Kharkov, 1995.

In this research are revealed the main pedagogic conditions of functioning rural teaching and educational complexes "school-kindergarten" in the context of means of their providing. The theoretical substantiation of these conditions predetermined the necessity of elaboration and experimental verification of organization and functional model of teaching and educational complex and revealing the characteristic indications and interaction level in the system of the complex, determination of main subjects of education and characteristic of pedagogically organized environment.

All this contributes to improving knowledge quality, children's good breeding as well as the improvement rural population culture.

Ключові слова: навчально-виховний комплекс, педагогічні умови, педагогічно організоване середовище, спеціально організована взаємодія, ознаки комплексу.

Manzhelely

454622

AB 32977
AB 32.977